

KENDİ CİNSİYETİNDEKİLERE VE DİĞER CİNSİYETTEKİLERE İLİŞKİN ALGI, CİNSİYET ROLLERİ VE DEPRESYON İLİŞKİLERİ

Zehra Yaşın DOKMEN*

OZET

Bu araştırmanın amacı, kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algı cinsiyet rolleri ve depresyon arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu amaçla, 175 deneğe (87 kadın, 88 erkek) Kışı algısı Ölçeği, Bem Cinsiyet Rolü Envanteri ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Deneklerin kendi cinsiyetlerindeki diğer cinsiyettekilere göre daha olumlu algıladıkları, cinsiyet iç-grubunun dış gruptan daha olumlu ya da olumsuz algılanmasının depresyon puanlarında anlamlı farklılığa yol açmadığı ve depresyon puanlarının bu değişkenler tarafından açıklanma oranının erkeklerde değil kadınlarda anlamlı olduğu bulunmuştur. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar sozcukler: Cinsiyet algısı, iç-grup yanlılığı, toplumsal cinsiyet rolleri, depresyon

The Relationships Among The Perceptions of Own-sex and Other-sex, Gender Roles, and Depression

SUMMARY

The purpose of this study is to determine the relationships among the perceptions of own-sex and other-sex, gender roles, and depression. The Person Perception Scale, the Bem Sex Role Inventory and the Beck Depression Inventory were administered to 87 females and 88 males (N = 175). It was found that the subjects perceived their own-sex more favourably than the other-sex. It was found there was not any significant differences between the depression levels of subjects who perceived their own-sex more favorably than the other-sex and who perceived the other-sex more favorably than their own-sex. In predicting the depression level, some demographic variables, the perceptions of own-sex and other sex, and gender roles made significant contributions in females but not in males.

Key words: Perceptions of sexes, in-group bias, gender roles, depression

* Doç. Dr. A. U. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Sosyal kimlik kuramına göre, olumlu benlik imgesine ulaşmak ve benlik saygılarını artırabilmek için bireyler, ait oldukları grupları diğer gruplardan daha olumlu değerlendirme eğilimi göstermektedirler ve kendilerini bir grubun üyesi olarak kimliklediklerinde ve dış grubu bir karşılaştırma grubu olarak algılayıp kendilik kavramlarını bu gruba göre tanımladıklarında iç-grup yanlılığı (in-group bias) ortaya çıkmaktadır (Tajfel 1978, Turner 1978, Turner ve ark 1979)

Cinsiyet, sosyal gruplamalarda temele alınan önemli değişkenlerden biridir ve iç-dış grup ayırımına ve iç-grup yanlılığına yol açmaktadır. Yaşları ne olursa olsun ve ister oyun ister iş ortamında olsun, kadınların ve erkeklerin kendi cinsiyetlerinden bireyleri daha olumlu algıladıkları belirlenmiştir ve bazı araştırmalarda da kadınların özellikle daha çok grup yanlılığı yaptıkları bulunmuştur (Graves ve Powell 1996, Lindeman 1997, Lindeman ve Sundvik 1995, Jackson ve ark 1997, Martin 1993, Yee ve Brown 1994) Benzer bulgular Dokmen (1998) tarafından da bildirilmektedir. Dokmen de kadınların ve erkeklerin iç-grup yanlılığı yaparak kendi cinsiyetlerindeki diğer cinsiyettekilerden daha olumlu algıladıklarını ve bu yanlılığın kadınlarda daha fazla gözlendiğini belirtmektedir. Dokmen, bu araştırmasında ayrıca kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algının cinsiyet rolleri ile ilişkili olabileceğine işaret eden bazı bulgulardan söz etmektedir. Bunların yanısıra, kadınlar aleyhindeki onyargılardan ve ayrımcı davranışlardan (Matlin 1996) ve Türkiye'de de belirlenen kadınların kadınlara yönelik onyargılarından (Donmez ve Demirel 1990) da söz edilmektedir.

Cinsiyet, sosyal algıda da etkili olan temel gruplama değişkenlerindedir; ancak, kadın ve erkek grupları arasında toplumsal hareketlilik (social mobility) yani bir gruptan diğerine geçmeye izin yoktur (Augoustinos ve Walker 1995). Cinsiyetine göre oluşan gruplar kapalı gruplardır

ve birinden diğerine geçiş zordur ya da normal koşullarda mümkün değildir. Ayrıca kadın ya da erkek gruplarının üyeliği çabıyla değil atamayla elde edilmektedir, bu cinsiyet gruplarına girmek ya da memnun olmayınca ayrılmak söz konusu değildir (Augoustinos ve Walker 1995). Sosyal kimlik kuramına göre, eğer kişi kendi grubunu diğer gruba kıyasla daha olumsuz algılayorsa iki yol deneyebilir (Augoustinos ve Walker 1995, Tajfel 1978). Gruptan ayrılabilir ya da grubun statusunu değiştirmeye çalışabilir, bu iki seçenekten başka bir üçüncü stratejiyi, grubun olumsuz değerini kabullenmeyi de benimseyebilir. Bireyin, ait olduğu cinsiyet grubundan ayrılması ya da grubunun statusunu değiştirmesi kolay olmadığı için, kendi cinsiyetine ilişkin olumsuz algısının bir çaresizliğe yol açması ve bunun da depresyonla sonuçlanması beklenebilir.

Ote yandan, genelde ruh sağlığıyla ozelde de depresyonla cinsiyet ve cinsiyet rolleri arasında ilişki kurulabilir. Bu ilişkiden söz eden araştırmalar vardır (Orneşin, Bromberger ve Matthews 1996, Dokmen 1997a, O'Heron ve Orlofsky 1990, Steenbarger ve Greenberg 1990, Waelde ve ark 1994). Ote yandan ruh sağlığıyla (depresyonla ve kaygıyla) cinsiyet grup kimliği-statusu ve cinsiyet rolleri arasında da ilişkiden söz edilmektedir (Burriss ve ark 1997).

Bu araştırmanın amacı da kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algılar, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolü ve depresyon arasındaki ilişkileri saptamaktır.

YÖNTEM

Denekler

Araştırmaya %49.7'si kadın (n=87) ve %50.3'ü erkek (n=88) olmak üzere toplam 175 denek katılmıştır. Deneklerin yaşları 17-61 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması 28'dir (s=8.67). Kadınların yaş ortalaması 25.8 (s=7.38); erkeklerin yaş ortalaması 30.1'dir (s=9.35). Deneklerin %30.3'ü ortaokul ve lise,

%29'ü üniversite mezunudur ve %40'ü üniversite öğrencisidir

Araçlar

Veri toplamak için üç ölçek kullanılmıştır. Deneklerin kendi cinsiyetlerine ve diğer cinsiyete ilişkin algılarını belirlemek için **Kışı Algısı Ölçeği** (Dokmen 1997b) ve toplumsal cinsiyet rollerini belirlemek için **Bem Cinsiyet Roller Envanteri**'nin Türkçe formu (Kavuncu 1987) ve depresyon düzeylerini belirlemek için de **Beck Depresyon Ölçeği** (Hisli 1988 1989, Savaşır ve Şahin 1997) kullanılmıştır

Kışı Algısı Ölçeği (KAÖ): Dokmen (1997b) tarafından geliştirilmiştir. Kışı ya da gruplara ilişkin algıyı ölçen Likert tipi bir ölçektir, 7 basamakla ölçeklenen 34 karşıt sıfat çiftinden oluşmaktadır. Ölçekten alınan en düşük puan 34, en yüksek puan 238'dir. Puan artışı daha olumlu bir algıya işaret etmektedir. KAÖ'nün geçerli ve güvenilir olduğu gösterilmiştir (Dokmen 1997b). Geçerlik iki yolla belirlenmiştir (Dokmen 1997b). Polislere, Türk öğrencilere ve Kayserililere ilişkin algının kendi grubuna (iç-grup) ve diğer gruba (dış-grup) ilişkin algı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Ayrıca siyasetçilere ve öğretim üyelerine ilişkin algı puanı ile genel tutum puanı ("genel tutumunuza göre 100 üzerinden kaç puan verirsiniz?" sorusuna verilen cevap) arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar ölçeğin geçerliği için kanıt olarak değerlendirilmiştir (Dokmen 1997b). Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için, alfa iç tutarlılık katsayılarına bakılmıştır ve yüksek güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir (Dokmen 1997b).

Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BCRE): Bem (1974) tarafından geliştirilen ölçeğin, Kavuncu (1987) tarafından Türkçeye uyarlanan formu kullanılmıştır. Envanterin Kadınsılık (K) ve Erkeklik (E) Ölçekleri, kadınsı ve erkeksi özellikleri gösteren 20'şer sıfattan oluşmaktadır. Deneklerin K ve E'den aldıkları toplam puanlar K ve E medyanlarına göre değerlendirilerek kişilerin cinsiyet

rolleri, erkeksi, kadınsı, androjen ya da belirsiz olarak sınıflanmaktadır. Bu çalışmada, Dokmen (1999) tarafından önerilen ve bu örnekte de aynıları bulunan medyanlar (K için 111, E için 104) kullanılmıştır. Envanterin geçerliği ve güvenilirliği Kavuncu (1987) ve Dokmen (1991) tarafından incelenmiştir. BCRE'nin Türkçe formunun test-tekrar test güvenilirlik katsayısı, K için 75, E için 89 bulunmuştur (Kavuncu 1987). BCRE'nin iki yarı güvenilirlik katsayısı da K için 77 ve E için 71 bulunmuştur (Dokmen 1991). Dokmen (1991), geçerlik çalışmasında, ölçüt olarak Kandiyoti tarafından geliştirilen Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargı Ölçeği'ni kullanmıştır. Bu ölçeğin kadınlık ve erkeklik alt ölçekleri ile BCRE'nin K ve E ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (K için, $r = 51$, $p < 05$, E için $r = 63$, $p < 05$). Bu sonuçlar, ölçeklerin geçerliği için kanıt olarak değerlendirilmiştir.

Beck Depresyon Envanteri: Deneklerin depresyon düzeylerini belirlemek üzere, Hisli (1988) tarafından Türkçeye uygunluk ve güvenilirlik çalışması yapılan Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu bildirilmektedir (Hisli 1988 1989). Ölçek, 21 depresif belirti kategorisinden ve her kategori de 4 kendini değerlendirme maddesinden oluşmaktadır. Denek, her kategoride kendine uygun bulunduğu maddeyi işaretlemektedir. Bu maddeler de 0-3 olarak sıralanmıştır ve sıra numarası o maddenin ağırlıklı puanını göstermektedir. Bu puanların toplamı, deneklerin depresyon puanını vermektedir. Alınabilecek en düşük toplam puan 0 ve en yüksek toplam puan 63'tür. Ölçeğin amacının, depresyon tanısını koymak olmayıp depresyon belirtilerinin derecelerini objektif olarak sayılara dokmek olduğu bildirilmektedir (Hisli 1989).

İşlem

Ölçekler, deneklere Ankara'da ev, iş, okul ortamında bireysel ya da grup uygulaması olarak verilmiştir. Uygulama, gönüllü deneklerle yürütülmüştür ve her denek için ortalama yarım

saat surmuştur BCRE'nin, Beck Depresyon Envanteri'nin ve iki kez KAO'nın (kendi cinsiyetindekiler için ve diğer cinsiyettekiler için) uygulanışında donuşumlu bir sıra izlenmiştir

BULGULAR

Deneklerin cinsiyet rolleri BCRE'ye göre belirlendiğinde, % 22 3'unun erkeksi, % 24'unun kadınsı, % 24'unun androjen, % 29 7'sinin belirsiz cinsiyet rollerine sahip oldukları bulunmuştur

KAO toplam puanlarına dayanarak, deneklerin kendi cinsiyetlerine ve diğer cinsiyete ilişkin algılarını, cinsiyetlerine ve cinsiyet rollerine göre karşılaştırmak üzere, 2 (cinsiyet kadın-

erkek) X 4 (cinsiyet rolü kadınsı, erkeksi, androjen, belirsiz) X 2 (algı kendi cinsiyetindekiler ve diğer cinsiyettekiler) faktörlü son faktör tekrar ölçümlü varyans analizi yapılmıştır. Son faktörde ölçüğün uygulanışındaki yonerge farklılığı bağımsız değişken olarak alınmıştır. Yonerge farklılığı da "kendi cinsiyetinizdeki insanlara (kadınlara ya da erkeklere) ilişkin algınız" ve "diğer cinsiyetteki insanlara (kadınlara ya da erkeklere) ilişkin algınız" ifadeleri kullanılarak sağlanmıştır. İlgili aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 1'de, varyans analizlerinin sonuçları da Tablo 2'de verilmektedir. Anlamlı bulunan etkileşimler için Tukey testi (Hovardaoğlu 1994 yapılmıştır

Tablo 1: Cinsiyete ve Cinsiyet Rollerine Göre Kendi Cinsiyetine ve Diğer Cinsiyete İlişkin Algı Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

		Kendi Cinsiyetine İlişkin Algı			Diğer Cinsiyete İlişkin Algı		
		Kadınlar	Erkekler	Toplam	Kadınlar	Erkekler	Toplam
<u>Kadınsı</u>	n	31	10	41	31	10	41
	X	175.42	179.80	176.49	162.42	172.30	164.83
	s	29.43	36.36	30.83	26.33	27.20	26.55
<u>Erkekse</u>	n	6	30	36	6	30	36
	X	173.50	167.97	168.89	134.33	169.97	164.03
	s	10.07	28.55	26.35	31.94	26.22	29.95
<u>Androjen</u>	n	15	26	41	15	26	41
	X	190.00	190.77	190.49	155.87	185.15	174.44
	s	26.67	28.97	27.81	32.79	38.12	38.58
<u>Belirsiz</u>	n	33	17	50	33	17	50
	X	175.91	170.88	174.20	147.48	167.29	154.22
	s	23.71	31.88	26.55	26.70	24.88	27.52
<u>Toplam</u>	n	85	83	168	85	83	168
	X	178.05	177.13	177.60	153.48	174.46	163.85
	s	26.06	31.40	28.74	28.81	30.71	31.48

Tablo 2: ANOVA Sonuçları Cinsiyete ve Cinsiyet Rollerine Gore Kendi Cinsiyetine ve Diğer Cinsiyete İlişkin Algı

Kaynak	sd	OK	F
Cinsiyet (A)	1	7556.02	6.57*
Cinsiyet rolü (C)	3	4459.97	3.88*
A*C	3	327.95	0.28
Hata	160	1149.20	
Algı (B)	1	15908.04	31.84*
A*B	1	9500.36	19.02*
A*C	3	283.28	0.57
A*B*C	3	710.52	1.42
Hata	160	499.57	

* p < 05

Tablo 2'de görüldüğü gibi, bu araştırmada asıl ilgilendirilen cinsiyet, cinsiyet rolü, cinsiyet algısı ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır, sadece algı değişkeninin ana etkisi ile cinsiyet ve algı ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Deneklerin kendi cinsiyetlerindekiyle ilişkin algılarının diğer cinsiyetlere ilişkin algılarından daha olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Anlamlı bulunan ortak etkiye Tukey testi ile daha ayrıntılı olarak bakıldığında ise, kadınlarla erkekler arasında kendi cinsiyetlerindekiyle ilişkin algı bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamış ($q=0.38$, $p>0.05$), diğer cinsiyetlere ilişkin algı bakımından ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($q=8.60$, $p<0.05$) ve kadınlar diğer cinsiyetkileri daha olumsuz algılamaktadırlar. Öte yandan erkeklerin kendi cinsiyetlerindekiyle ile diğer cinsiyetkileri benzer düzeyde olumlu algıladıkları ($q=1.09$, $p>0.05$) ama kadınların kendi cinsiyetlerindekiyle diğer cinsiyetkilerden daha olumlu algıladıkları bulunmuştur ($q=10.13$, $p<0.05$).

Deneklerin kendi cinsiyetlerindekiyle ve diğer cinsiyetkilerle ilişkin algılarının olumlu ya da olumsuz olmasının depresyon puanları üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığına da bakılmıştır. Bu amaçla denekler, algı puanlarının algı med-

yanının altında ya da üstünde olmasına bağlı olarak dört gruba ayrılmışlardır: (1) Kendi cinsiyetlerindekiyle daha olumlu algılayanlar, (2) her iki cinsiyetkileri olumlu algılayanlar, (3) diğer cinsiyetkileri daha olumlu algılayanlar, (4) her iki cinsiyetkileri de olumsuz algılayanlar. Bunun için kendi cinsiyetlerindekiyle ilişkin algı puanının medyanı olarak 179, diğer cinsiyetkilerle ilişkin algı puanının medyanı olarak da 163 alınmıştır. Buna göre belirlenen dört grubun ve cinsiyetin, depresyon puanındaki farklılıklar üzerindeki rollerini belirlemek amacıyla 2 (cinsiyet) X 4 (cinsiyet gruplarına ilişkin algısının olumluluğu) faktörlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 3'te ilgili aritmetik ortalamalarla standart sapmalar, Tablo 4'te de ANOVA sonuçları verilmektedir.

Tablo 4'de görüldüğü gibi, cinsiyetin ve algının olumlu ya da olumsuz olmasına bağlı olarak yapılan gruplarının ana etkileri ve ortak etkileri anlamlı değildir.

Bu araştırmanın bir başka amacı, depresyon puanlarında cinsiyet rolünün ve kendi cinsiyetlerindekiyle ve diğer cinsiyetkilerle ilişkin algının katkısını ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bu amaçla kadınlar için ve er-

Tablo 3: Cinsiyet Gruplarını Olumlu ya da Olumsuz Algılamaya ve Cinsiyete Gore Oluşturulan Denek Gruplarının Depresyon Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	n	X	s
Kadınlar	85	10 28	6 96
Kendi cins olumlu	24	10 54	7 44
İki cins olumlu	17	7 41	4 62
Diğer cins olumlu	13	13 31	7 80
İki cins olumsuz	31	10 39	6 99
Erkekler	83	9 87	7 12
Kendi cins olumlu	7	7 00	5 72
İki cins olumlu	34	9 32	7 31
Diğer cins olumlu	20	10 70	7 90
İki cins olumsuz	22	10 86	6 60
Kendi cins olumlu	31	9 74	7 16
İki cins olumlu	51	8 69	6 55
Diğer cins olumlu	33	11 73	7 85
İki cins olumsuz	56	10 58	6 77
Toplam	168	10 08	7 02

Tablo 4: Cinsiyet Gruplarını Olumlu ya da Olumsuz Algılamaya ve Cinsiyete Gore Oluşturulan Denek Gruplarının Depresyon Puanlarının Karşılaştırılması ANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı	sd	OK	F	p
Cinsiyet (A)	1	29 63	0 60	-
Olumlu-olumsuz (B)	3	100 01	2 03	-
A X B	3	54 03	1 10	-
Hata	160	49 18		
Toplam	167	49 34		

kekler için ayrı olmak üzere iki regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizlerine, birinci blok olarak deneğin demografik özellikleri (eğitimi ve yaşı), ikinci blok olarak cinsiyet algısı (kendi cinsiyetlerindeki ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algı) puanları üçüncü blok olarak da cinsiyet rolü puanları (kadınsılık ve erkeksilik) sokulmuştur. Regresyon analizlerinin sonuçları ve elde edilen

korelasyon katsayıları da Tablo 5 ve 6'da verilmektedir.

Tablo 5'te, kadınlar için, ele alınan değişkenlerin depresyon puanının toplam % 22'sini açıklayabildikleri görülmektedir. Regresyon analizine birinci blok olarak sokulan eğitim ve yaşın depresyon puanındaki değişimin %11'ini açıklayabildiği ve bu katkının da anlamlı olduğu, için

Tablo 5: Depresyonu Açıklamada Demografik Özelliklerin, Cinsiyet Algısı Puanlarının ve Cinsiyet Rolü Puanlarının Katkıları: Regresyon Analizi Sonuçları

KADINLAR				ERKEKLER			
	Beta	R ² artış	F artış		Beta	R ² artış	F artış
<u>Demografik özellikler</u>		.11	4.97*	<u>Demografik özellikler</u>		.01	0.20
Eğitim	-.33*			Eğitim	-.05		
Yaş	.02			Yaş	.05		
<u>Cinsiyet algısı</u>		.03	1.42	<u>Cinsiyet algısı</u>		.07	2.76
Kendi cinsiyeti	-.18			Kendi cinsiyeti	-.18		
Diğer cinsiyet	-.04			Diğer cinsiyet	-.14		
<u>Cinsiyet rolü</u>		.08	4.06*	<u>Cinsiyet rolü</u>		.00	0.10
Kadınsılık	.18			Kadınsılık	.01		
Erkeksilik	-.28*			Erkeksilik	.05		

* p < .05

Tablo 6: Depresyon, Cinsiyet Algısı, Cinsiyet Rolü Puanları ve Yaş Arasındaki Korelasyonlar

	<u>Cinsiyet algısı</u>		<u>Cinsiyet Rolü</u>		<u>Yaş</u>
	<u>Kendi</u>	<u>Diğer</u>	<u>Kadınsı</u>	<u>Erkeksi</u>	
Tem Denekler (N = 175)					
Depresyon	-.15*	-.10	.02	-.11	.02
Kendi Cinsiyeti		.38*	.28*	.14	.31*
Diğer Cinsiyet			.16*	.23*	.26*
Kadınlar (n = 87)					
Depresyon	-.12	-.03	.15	-.20	.03
Kendi Cinsiyeti		.24*	.16	.20	.35*
Diğer Cinsiyet			.19	.01	.19
Erkekler (n = 88)					
Depresyon	-.18	-.16	.09	-.02	-.03
Kendi Cinsiyeti		.54*	.37*	.13	.31*
Diğer Cinsiyet			.31*	.14	.20

* p < .05

cı blok olarak sokulan cinsiyet algısının katkısının anlamlı olmadığı ve üçüncü blok olarak regresyona sokulan cinsiyet rolü puanlarının depresyonun %8'ini açıklayabildiği ve bu katkının anlamlı olduğu anlaşılmaktadır

Tablo 5'te görülen erkekler için yapılan regresyon analizi sonuçlarından, burada ele alınan hiç bir değişkenin erkeklerin depresyon puanlarını açıklamada anlamlı katkılarına olmadığı, sadece cinsiyet algısı puanlarının katkısının anlamlılık düzeyine yaklaştığı ($p < .07$) anlaşılmaktadır

Tablo 6'da görüldüğü gibi, ne kadınlarda ne de erkeklerde depresyon puanıyla cinsiyet algısı puanları, cinsiyet rolü puanları ve yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hem kadınlarda hem de erkeklerde kendi cinsiyetine ilişkin algı puanıyla diğer cinsiyete ilişkin algı puanı ve yaş arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler vardır. Erkeklerde diğer cinsiyete ilişkin algı puanıyla kadınsılık puanı arasında anlamlı ve pozitif ilişki olduğu bulunmuştur

TARTIŞMA

Diğer araştırmalarda bulunan (Dokmen 1998, Graves ve Powell 1996, Lindeman 1997, Lindeman ve Sundvik 1995, Jackson ve ark 1997, Martin 1993, Yee ve Brown 1994), cinsiyete bağlı iç-grup yanlılığı ve özellikle kadınların iç-grup yanlılığı daha çok yapıyor olmaları bu araştırmada da belirlenmiştir. Sosyal kimlik kuramının iç-grup yanlılığı hipotezini doğrular şekilde kadınlar kadınları, erkekler erkekleri daha olumlu olarak algılamaktadırlar ama kadınların diğer cinsiyettekileri erkeklerin diğer cinsiyettekileri algılamalarına kıyasla daha olumsuz algıladıkları görülmektedir. Dokmen'in (1998), aynı ölçeğin alt ölçeklerine dayalı olarak elde ettiği bulgular, bu araştırmada da Kişisel Algısı Ölçeği toplam puanlarına göre elde edilmiştir. Kadınlara ilişkin olumsuz tutumlara, ayrımcılığa (Martin 1996) kadınların bile kadınlara ilişkin onyargılı olmalarına (Donmez ve Demirel 1990) karşın kadınların

kendi cinsiyetlerindekiyle ısrarla daha olumlu algılamaları ilginçtir. Buradaki cinsiyete bağlı iç-grup yanlılığını çeşitli şekillerde açıklamak mümkündür. Graves ve Powell'in (1996), örgütlerde gözlenen kadınların bir işe başvuran kadınları daha olumlu değerlendirmelerinin açıklamaları olarak verdikleri gibi, kadınlar için cinsiyet ve dolayısı ile cinsiyet benzerliği erkeklerle kıyasla daha çarpıcı (salient) olabilir ve erkekler kadın aleyhindeki onyargılara duyarlılığın artması nedeniyle böyle bir onyargıdan ve ayrımcı davranışlardan kaçınmaya özel çaba gösteriyor olabilirler. Yee ve Brown da (1994) iç-grup yanlılığının küçük çocuklar arasında kızlarda daha fazla gözlenmesini cinsiyetin kız çocukların kimliklerinin daha önemli ve merkezi bir ögesi olmasına ve sosyal kimlik kuramı çerçevesinde yorumlanırsa toplumda daha düşük statulu grupların olumlu ayırtıcı özellikler oluşturma çabalarına bağlanabileceğini ifade etmektedirler. Öte yandan Fiebert ve Meyer (1997) de kadınlara kıyasla erkeklerin daha olumsuz özelliklerle betimlendiklerini bulmuşlardır. Fiebert ve Meyer, bu sonucun, erkeklerin kadınlara kıyasla eleştiriye daha az duyarlı olarak sosyalleştirilmeleri nedeniyle kadınlara ilişkin betimlemelerdeki koruyuculuğun erkeklerle gösterilmemesine bağlanabileceğini ve ayrıca olumsuz betimlemelerin erkeksi davranışların doğru bir portresi de olabileceğini belirtmektedirler.

Algı puanlarının medyanlarına göre belirlenen, kendi cinsiyetindekiyle daha olumlu algılayan, diğer cinsiyettekileri daha olumlu algılayan ya da her iki cinsiyettekileri de olumlu ya da olumsuz algılayan kadınlarla erkeklerin depresyon puanları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer cinsiyettekileri daha olumlu algılayanların, diğer bir söyleyişle kendi cinsiyetlerindekiyle olumsuz algılayanların, grup kimliklerini ya da grup üyelerini değiştirmeleri de mümkün olmaması nedeniyle depresyon puanlarının yüksek olması beklenmekteydi. Ancak bu beklenti doğrulanmamıştır. Yalnızca aritmetik ortalamalar arasındaki farklılıklara bakılınca beklenti yönünde bir eğilim var gibi görünmekle bir-

likte bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre, sosyal kimlik kuramı çerçevesinde söylenen, grup kimliğinden hoşnut olunmaması halinde gruptan ayrılma ya da statü yükseltme gibi seçeneklerin (Augoustinos ve Walker 1995, Tajfel 1978) denenememesi depresyonda anlamlı bir farklılaşmaya yol açmamaktadır. Öte yandan, kendilik yanlılığının iç-grup yanlılığından da güçlü olduğu bildirilmektedir (örneğin, Lindeman 1997, Lindeman ve Sundvik 1995). Bu çalışmada kendilik algısına bakılmamıştır, kendilik algısının genellikle iç-grup algısından daha olumlu olması söz konusu ise cinsiyet grup algısı ile depresyon arasındaki ilişkilerin daha karmaşık bir oruntü içinde yeniden incelenmesi ilginç olabilir.

Depresyonla cinsiyet algıları, cinsiyet rolü puanları ve bazı demografik özelliklerin ilişkisine bakıldığında, depresyonun kadınlarda bu değişkenler tarafından daha çok açıklanabildiği görülmektedir. Kadınların depresyon puanlarındaki değişimde anlamlı katkı eğitimden ve erkeksilik puanlarından gelmektedir, iki değişkendeki artış depresyonda düşüşle birlikte gözlenmektedir. Erkeklerin depresyon puanlarındaki değişimin ise bu değişkenlerin hiç birisi ile anlamlı olarak açıklanamadığı gözlenmektedir, sadece cinsiyet algısı puanlarının depresyondaki değişimi açıklamaya gücü anlamlılık düzeyine yaklaşmıştır. Korelasyonlara bakıldığında, kadınlarda da erkeklerde de depresyon puanlarının hiç bir değişkenle anlamlı bir ilişki göstermediği görülmektedir. Dokmen (1997a), kadınlarda depresyonun açıklanmasında cinsiyet rolü puanlarının anlamlı katkısı olmamasına karşın erkeklerde depresyonun açıklanmasında kadınsılık puanının anlamlı katkısı olduğundan söz etmektedir. Burris ve ark (1997) da uyumsuzluk (maladjustment) ölçüsü olarak aldıkları depresyon ve kaygı puanları üzerinde erkeklerde de kadınlarda da kadınsılık ve erkeksilik puanlarının ayrı ayrı anlamlı bir tahmin gücü sağlamadığını, ama kadınlarda kadınsılık ve erkeksilik puanlarının birleşik olarak böyle bir gücünün bulunduğunu bildirmektedirler. Bu çalışmanın ilgili bulguları ile Burris ve ark tarafından bildirilen bulgular arasında benzerlik bulunmaktadır. Waelde

ve ark (1994), Beck Depresyon Envanteri puanlarını depresyon ölçüsü olarak aldıkları çalışmalarında da erkeksilik ve kadınsılık puanlarının kadınlarda ve erkeklerde olumsuz yaşam olayları ve bunların yarattığı stres yaşantılarıyla birlikte depresyonla ilişkili olduğu belirtmektedirler. Kaynaklara bakıldığında, kadınlarda ve erkeklerde kadınsılık ve erkeksilik puanlarının depresyonla ilişkisi hakkında çok net sonuçlar bulunmamaktadır. Bunun bu değişkenler arasındaki ilişkinin tek başlarına değil çoğu zaman başka değişkenlerle birlikte ele alınmasından kaynaklanması mümkündür. Bu çalışmada da bu ilişki cinsiyet algıları ile birlikte ele alınmaktadır. Bu çalışmada cinsiyet rolü puanlarının cinsiyet algısı puanları ve bazı demografik değişkenlerle birlikte ve özellikle de kadınlarda depresyonu daha iyi açıklayabildiği gözlenmektedir.

Depresyon bakımından cinsiyet farkı çok belirgin değildir. Kadınların erkeklere kıyasla daha depresif oldukları yolunda bulgulardan söz edildiği gibi (örneğin, Bromberger ve Matthews 1996) özellikle klinik olmayan örneklerde depresyonda cinsiyet farkı konusunda çelişkili bulgular bulunduğundan da söz edilmektedir (Waelde ve ark 1994). Cinsiyet rolleri ile depresyon arasındaki ilişkiler konusunda da çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Androjenlik (kadınsılık ve erkeksiliğin yüksek düzeyde olması) ile olumlu ruh sağlığı arasında ilişki kurulduğu gibi (Bem 1974, 1975), özellikle erkeklerde erkeksiliğin ruh sağlığı ile anlamlı pozitif ilişkili olduğu da ileri sürülmektedir (O'Heron ve Orlofsky 1990). Bunların yanısıra, kadınsılık ve erkeksiliğin ruh sağlığının farklı yönleri (kişiliğin farklı boyutları) ile pozitif ilişkili olduğu da bildirilmektedir (Arrindell ve ark 1997). Bu çalışmada ise depresyonun, cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin yanısıra özellikle cinsiyete bağlı grup algıları ile ilişkili olarak açıklanabileceği üzerinde durulmuştur ancak aralarında güçlü bir ilişki bulunmamıştır. Ruh sağlığı, cinsiyet rolleri ve cinsiyet grup algıları arasındaki ilişkilerin daha iyi açıklanabilmesi, daha geniş örneklemli çalışmalarda ve ilişkili diğer değişkenlerin de dikkate alınması ile mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Arrindell WA, Vergara AI, Torres B ve ark (1997) Gender roles in relation to assertiveness and Eysenckian personality dimensions Replication with a Spanish population sample *Sex Roles*, 36 (1/2) 79-92
- Augoustinos M, Walker I (1995) *Social Cognition An Integrated Introduction* London Sage
- Bem SL (1974) The measurement of psychological androgyny *J of Consulting and Clinical Psychology*, 42 (2) 155-162
- Bem SL (1975) Sex role adaptability One consequence of psychological androgyny *J of Personality and Social Psychology*, 31 (4) 634-643
- Bromberger JT ve Matthews KA (1996) A "feminine model of vulnerability to depressive symptoms A longitudinal investigation of middle-aged women *J of Personality and Social Psychology*, 70 (3) 591-598
- Burns CT, Branscombe NR, Klar Y (1997) Maladjustment implications of self and group gender-role discrepancies An ordered-discrepancy model *European J of Social Psychology*, 27 75-95
- Dokmen Z (1991) Bem Cinsiyet Rolu Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 35 (1) 81-89
- Dokmen ZY (1997a) Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile evişleri ve depresyon ilişkisi *Türk Psikoloji Dergisi*, 12 (39) 39-56
- Dokmen ZY (1997b) Kış Algısı Ölçeği'nin faktor yapısı, geçerliği ve güvenilirliği *3P Psikoloji Psikiyatri Psikofarmakoloji Dergisi*, 5(3) 202-211
- Dokmen ZY (1998) Kendi cinsiyetine ve diğer cinsiyete ilişkin algının cinsiyet ve cinsiyet rollerine göre karşılaştırılması *3P Psikoloji Psikiyatri Psikofarmakoloji Dergisi*, 6 (43) 276-284
- Dokmen ZY (1999) Bem Cinsiyet Rolu Envanteri Kadınsılık ve Erkeklik Ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri (Yayınlanmamış araştırma raporu)
- Donmez A ve Demirel ON (1990) Kadınlar kadınlara karşı onyargılı mı? *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33 (1-2) 103-122
- Graves LM, Powell GN (1996) Sex similarity, quality of the employment interview and recruiters' evaluation of actual applicants *J of Occupational and Organizational Psychological Society*, 69 243-261
- Hıslı N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma *Psikoloji Dergisi*, 6 (22) 118-126
- Hıslı N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği ve güvenilirliği *Psikoloji Dergisi*, 7 (23) 3-13
- Hovardaoğlu S (1994) Davranış bilimleri için istatistik *Ankara Hatipoğlu*
- Jackson L A, Lewandowski DA, Ingram JM, Hodge CN (1997) Group stereotypes Content, gender specificity, and affect associated with typical group members *J of Social Behavior and Personality*, 12 (2) 381-396
- Kavuncu N (1987) Bem Cinsiyet Rolu Envanteri'nin Türk toplumuna uyarlama çalışması *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, H U Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Lindeman M (1997) Ingroup bias, self enhancement and group identification *European J of Social Psychology*, 27 (3) 337-55
- Lindeman M, Sundvik L (1995) Evaluative bias and self-enhancement among gender groups *European J of Social Psychology*, 25 269-80
- Martin CL (1991) The role of cognition in understanding gender effects *Advances in Child Development and Behavior*, 23 113-149
- Matlin MW (1996) *The psychology of women* (3 Basım) Forth Worth Harcourt Brace College Publishers
- O'Heron CA, Orlofsky JL (1990) Stereotypic and nonstereotypic sex role trait and behavior orientations gender identity, and psychological adjustment *J of Personality and Social Psychology*, 58 (1) 134-143

Savaşır İ, Şahin NH (Ed) (1997) Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme Sık kullanılan ölçekler Ankara Turk Psikologlar Derneği

Steenbargen BN, Greenberg RP (1990) Sex roles, stress, and distress A study of person by situation contingency Sex Roles 22 (1/2) 59-68

Tajfel H (1978) Social categorization, social identity and social comparison Tajfel H (ed) Differentiation between social groups London Academic Press 61-76

Turner J (1978) Social categorization and social discrimination in the minimal group paradigm Tajfel H (ed) Differentiation between social groups London Academic Press 101-40

Turner JC, Brown RJ, Tajfel H (1979) Social comparison and group interest in ingroup favouritism European J of Social Psychology, 9 187-204

Waelde LC, Silvern L, Hodges WF (1994) Stressful life events Moderators of the relationships of gender and gender roles to self-reported depression and suicidality among college students Sex Roles, 30 (1/2) 1-22

Yee M, Brown R (1994) The development of gender differentiation in young children British J of Social Psychology, 33 183-96